

Jacques Rancière
Estetiğin Huzursuzluğu

JACQUES RANCIÈRE 1940 Cezayir doğumlu. Halen European Graduate School'da ve Paris VIII (St. Denis) Üniversitesi'nde felsefe dersleri veriyor. Althusser'in öğrencisi olduğu dönemde *Kapital'i Okumak* adlı derlemeye yazdığı metinle adını duyurdu. 1968 olayları sırasında Althusser'le fikir ayrılığına düştü ve 1974'te *La leçon d'Althusser* adıyla yayımlanan kitabında Althusser çevresinden kopuşunun gerekçelerini yazdı. Kendi kuşağından yazarların metinlerinde kuram ile gerçeklik arasında artan bir uçurum teşhis ederek, 1975'te *Les Révoltes Logiques* başlıklı dergiyi kurdu. Adım, Arthur Rimbaud'nun "Demokrasi" başlıklı şiirinden alan dergide, çalışma ile düşünme, yani proleterler ile entelektüeller arasındaki ilişkiyi yeniden kurmanın yollarını aradı. 1985'e kadar yayımlanan dergideki çalışmaları, Rancière'in daha sonraki düşüncelerinin de nüvelerini içeriyordu.

Rancière'in metinlerindeki temel dayanak noktası, eşitliğin varılması gereken bir hedef değil, varlığı her koşulda kabul edilmesi gereken bir hareket noktası olduğu tezidir. İnsanlar arasındaki farklar, zekaları ya da bilgi birikimleri arasındaki farktan değil, bunları hayata geçirme iradeleri veya fırsatları arasındaki farktan kaynaklanır ona göre. *La Nuit des prolétaires*'de (1981), 19. yüzyıl Fransası'nda sanatla uğraşan işçilerin hayatlarından sunduğu kesitlerle, maddi geçim zorunluluğunun sanatla uğraşmayı bir lüks haline getirdiği yolundaki geleneksel anlayışa karşı çıktı. *Özgürleşen Seyirci*'de, imajlar yoluyla manipüle edilmeye hazır kitleler ile bunların ardındaki hakikati bildirmekle yükümlü entelektüeller arasındaki ayrıma itiraz ederek, "seyircinin özgürlüğü"nü savundu. *Filozof ve Yoksulları*'nda, kökleri Platon'a kadar uzanan ve Marx kadar Bourdieu ve Sartre gibi düşünürlerin de benimsediği geleneksel "işbölümü" düşüncesini sarstı. Sanat ve estetik üzerine eserlerinde de, bu alanlarda kanıksanmış birtakım anlayışları sökmeye, tarihselleştirmeye ve bozmaya yoğunlaştı. Modernizm/postmodernizm, sanat için sanat/politik sanat gibi karışıklıkları reddetti; ortak bir mekânın inşa edilmesi ve bu mekânda yer alacak öznelerin ve nesnelerin tanımlanması anlamında estetiğin ve politikanın daima iç içe olduğunu öne sürdü.

Rancière'in Türkçe'de yayımlanan eserleri: *Uyuşmazlık* (Aralık, 2005), *Estetik Bilinçdışı* (Aralık, 2006), *Siyasalin Kıyısında* (Metis, 2007); *Görüntülerin Yazgısı* (Versus, 2008); *Filozof ve Yoksulları* (Metis, 2009), *Özgürleşen Seyirci* (Metis, 2010); *Tarihin Adları* (Metis, 2011).

sanathayat

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

Estetik, bedene ilişkin bir söylem olarak doğmuştur. “Estetik” kelimesinin 18. yüzyıl ortalarında başta vurguladığı ayrım, “sanat” ile “hayat” arasında değil, maddî ile gayri maddî arasındadır: Şeyler ile düşünceler, duyular ile fikirler arasında. Sanki felsefe birden, kendi zihinsel mıntikasının ötesinde, kesif, kaynayan bir alan bulunduğu gerçeğine aymış gibidir. Az buz şey de değildir bu alan: duyuusal hayatımızın tamamıdır. Estetik, insanın bu en kaba ve bayağı boyutuyla ilgilenir. Bu nedenle onda, teorinin tiranlığına karşı beden nicedir dilsiz kalmış isyanının ilk kıpırdanışları vardır.

Terry EAGLETON

JACQUES RANCIÈRE

Estetiğin Huzursuzluğu

SANAT REJİMİ VE POLİTİKA

Malaise dans l'esthétique

ÇEVİREN Aziz Ufuk Kılıç

Malaise dans l'esthétique

© 2004 Editions Galilée

•

İletişim Yayınları 1729 • sanathayat dizisi 24

ISBN-13: 978-975-05-1023-6

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

•

DİZİ EDITÖRÜ Ali Artun

YAYINA HAZIRLAYANLAR Barış Yıldırım - Elçin Gen

KAPAK TASARIMI Özlem Özkal - Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Elçin Gen

BASKI ve CİLT Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 10721

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
Estetiğin Politikaları	23
• Siyaset Olarak Estetik.....	23
• Eleştirel Sanatın Sorunları ve Dönüşümleri.....	48
Modernizmin Çatışmaları	65
• Badiou'nun İnestetik'i: Modernizmin Burkulmaları.....	65
• Lyotard ve Yüce-estetiği: Bir Kant Karşı-okuması.....	89
Estetiğin ve Siyasetin Etik Dönemeci	109
Dizin.....	131

EDİTÖRLERİN NOTU

Kitabın başlığı *Malaise dans l'esthétique*'in tam çevirisi "Estetikte Rahatsızlık". Fakat Rancière'in başlığı, Freud'un Fransızca'ya "Malaise dans la civilisation" adıyla çevrilen "Das Unbehagen in der Kultur" kitabına da göndermede bulunuyor. Freud'un kitabının Türkçe çevirisi "Uygarlığın Huzursuzluğu" başlığıyla yayınlandığı için, göndermeyi korumak amacıyla "Estetiğin Huzursuzluğu" başlığını tercih ettik.

Giriş

Estetiğin itibarı kötü. Bir yıl geçmiyor ki yeni bir kitap estetiğin sonunun geldiğini, ya da günahlarının devam ettiğini ilan etmesin. Suçlama iki durumda da aynı: Estetik, felsefenin ya da belli bir felsefenin, kendi çıkarı uğruna, sanat eserlerinin ve zevk yargılarının anlamını saptırmasına araç olan aldatici bir söylemdir.

Suçlama sabit, ama gerekçeler çeşitli. Bundan yirmi-otuz yıl önce, estetiği sanık sandalyesine oturtan mahkeme Bourdieu'nün terimleriyle özetlenebiliyordu: Formülü Kant tarafından açıklanan “çıkarsız” estetik yargı, “toplumsalın yok sayıldığı”¹ yerdı. Estetik mesafe, halk tabakalarının *habitus*'una özgü “zarurettten kaynaklanan zevkler” ile yalnızca hali vakti yerinde olanların oynayabildiği kültürel ayrım [*distinction*] oyunları arasındaki kökten yarılmanın damgasını vurduğu bir toplumsal gerçekliği gizlemeye yarıyordu. Anglosakson dünyada sanatın toplumsal ya da kültürel tarihini ele alan çalışmaların da benzer bir ilham kaynağı vardı. Bazıları, saf sanatın yanılısamalarının ya da avangard manifestoların ardındaki, sanat pratiğinin koşullarını belirleyen

ekonomik, politik ve ideolojik etmenlerden menkul gerçekliği bize gösteriyordu.² Bazılarıysa, *The Anti-Aesthetic* başlığı altında, avangardizmin yanılısamalarından kopmuş postmodern bir sanatın ortaya çıkışını selamlıyordu.³

Bu eleştiri biçimi artık revaçta değil. Başat entelektüelkanı, son yirmi yıldır, her türlü “toplumsal” açıklama biçimini, totaliter dehşetin sorumlusu ilan ettiği özgürleşme ütopyalarıyla tehlikeli bir suç ortaklığı yapmakla itham ediyor. Ve bir yandan saf politikaya dönüş teraneleri tuttururken, öte yandan sanat eseri denilen koşullanmamış olayla saf karşılaşmayı da yeniden selamlıyor. Düşüncenin girdiği bu yeni dönemeçten estetiğin aklanmış çıkması beklenebilirdi. Ama görünen o ki, durum hiç de öyle değil. Yalnızca suçlamanın ters çevrilmesi söz konusu. Buna göre, estetik, sanat eserlerini ya da bizim ona yönelik takdirimizi, başka amaçlar için tasarlanmış bir düşünce makinasına –felsefi mutlak, şiir dini ya da toplumsal özgürleşme rüyası– tabi kılmak suretiyle eserle saf biçimde karşılaşmamıza engel olan, sapkın bir söylem haline geldi. Birbirine karşıt birçok kuram hiç gocunmadan bu teşhisi dayanak alabiliyor. Örneğin Jean-Marie Schaeffer’in *Adieu à l’esthétique*’i [Estetiğe Elveda], Alain Badiou’nun *Petit manuel d’inesthétique*’ini [Inestetik İçin Küçük Kılavuz] yankılıyor. Oysa bu iki düşünce karşıt kutuplarda yer alıyor. Jean-Marie Schaeffer, analitik gelenekten destek alarak, spekülâtif estetiğin sayıklamalarının karşısına estetik tutumların somut çözümlemesini koyuyor. Ona göre spekülâtif estetik, beynini kemiren sahte sorunu çözmek –anlaşılan ile duyulur olanı uzlaştırmak– için, estetik davranışların ve sanatsal pratiklerin incelenmesini bir kenara bırakmış, yerine romantik bir mutlak sanat kavramı koymuştur. Alain Badiou ise tamamen karşıt ilkelerle yola çıkıyor. Badiou, sanat eserlerinin hakikatini tıpkı romantizm gibi şiirdeki duyulur hakikati yüceltme hatasına düşen bir (anti-)felse-

fenin hizmetine kořan estetiđi, Platon'un İdea'sı ve İdea'nın olayları olan sanat eserleri adına reddediyor. Ama estetiđi; saf dűřünce, duyulur duygulanımlar ve sanat pratiklerini i içe geçiren romantizmle malul bir karıřıklık diye kınamakta, birinin Platonculuđu ile diđerinin anti-Platonculuđu anlařıyor. İkiisi de bu karıřıklıđın karřısına, unsurları ve sűylemleri ait oldukları yere koyan bir ayırma ilkesini çıkartıyor. İkiisi de "felsefi estetik"e karřı (has) felsefenin haklarını savunarak, aslında, spekulatif yanılısamanın karřısına tutumlarının ve pratiklerin gerçekliđini koyan anti-filozof sosyolođun sűylemini benimsiyorlar. Bűylelikle, bizzat sanatın gerçekliđine dűnűşmekte olan sanat űzerine bir sűylemin, sanatın gűrkemli duyulur mevcudiyetini yuttuđunu iddia eden egemen kanıyla uyuřuyorlar.

Aynı mantıđı bařka felsefeler ya da anti-felsefeler űzerinde temellenen sanat dűřűncelerinde de buluyoruz: Örneđin idealist estetiđin karřısına resimsel çizginin ya da műzikal tınının yűce darbesini koyan Jean-François Lyotard'da. Bűtűn bu sűylemlerin benzer yűnű, estetiđin karıřıklıđını eleřtirmeleri. Birçođu da, estetikteki bu "karıřıklıđın" imlediđi bařka meseleler olduđunu gűrmemizi sađlıyor: ıkarsız yargı yanılısamasına karřı, sınıfsal bűlűnmenin gerçekliđi (Bourdieu); řiirin olayları ile siyasetin olayları arasındaki benzeřim (Badiou); dűřűncenin bir dűnya tasarladıđı yűnűndeki modernist yanılısamaya karřı, egemen öteki'nin řoku (Lyotard); estetik űtopya ile totaliter űtopya arasındaki suç ortaklıđının ifřası (tařeronlar korosu). Kavramların *ayırma* tabi tutulması ile, toplumdaki edinilmiř seçkinliđi belirten *ayrımın* aynı kelimeyle anılması [*distinction*] bořuna deđil. Estetik karıřıklık da, estetik ayırım da, toplumsal dűzenle ve bu dűzenin dűnűřűmleriyle yakından iliřkili.